

LA DIMENSIÓ TRANSNACIONAL DELS PROCESSOS EDUCATIUS

Paolo Federighi (*)

1.- EL "DÈFICIT EDUCATIU" DELS EUROPEUS

L'exigència de fons respecte a la qual s'avaluen les condicions educatives de la població de l'Europa Comunitària és única-ment la de la competitivitat industrial. La demanda formativa de la gent és causada i interpretada per quant és capaç d'enriquir el capital invisible -sobre els coneixements dels treballadors- del qual es nodreixen les noves produccions, reconegut com un dels factors estratègics en la competitivitat internacional.

L'admissió del "dèficit" no qüestiona de forma immediata el no reconegut dret a l'estudi de tots i en totes les edats, però guarda més bé la confrontació amb les condicions educatives de les àrees concurrents (Nord Amèrica i Orient) i amb l'exigència d'innovació present en l'aparell productiu. Encara que això pot aparèixer com un límit indiscutible és, no obstant, interessant que la relació economia-educació comenci a afrontar-se en termes d'interdependència i no de mera subalternabilitat de l'educació respecte a l'economia.

1.1.- El dèficit respecte al Japó i a USA

La confirmació de les àrees concurrents comporta les condicions educatives dels europeus desfavorits. Només per recordar alguns indicadors significatius:

- l'augment del grau d'instrucció aconseguit dins un sistema educatiu mancat d'eficàcia és un dels factors responsables dels elevats valors mitjans de l'edat de la força del treball en els països de la CEE, àmpliament superiors als de les àrees concurrents;

- la relació entre nombre d'habitants i nombre d'investigadors és equivalent a menys de la meitat dels de USA i el Japó.

- La participació femenina en la força del treball té una incidència inferior al 5%

respecte del Japó i del 13 % respecte a USA.

Les distàncies poden augmentar: si es té en compte, a títol d'exemple, la decisió del Govern Japonès (juny de 1992) d'invertir el superàvit de la balança comercial amb l'exterior sobre el factor humà. En aquest sentit s'orienta el document sobre el que es basa la nova filosofia "Kyose", inspirada pel president de la Sony i que hauria de produir, a la vegada que una reducció de l'horari de feina, una major inversió per al desenvolupament de la vida comunitària.

1.2.- El dèficit respecte a l'oferta de treball interna

La dada que millor il·lustra la necessitat de renovació és la de la relació entre la taxa d'atur i llocs de treball disponibles. El que passa, quasi bé a tots els països de la CEE, és que el creixement de la taxa d'atur és, en una part important dels casos, deguda a la persistència dels baixos o inadequats nivells formatius dels joves i dels adults.

Es tracta d'un fenomen que es presenta a finals dels anys 80 en els quals es detecta per primera vegada la presència d'una elevada taxa d'atur, acompanyada per una oferta creixent de llocs de treball. Aquesta tendència podrà accentuar-se posteriorment en el futur, donat que en els anys 90 es preveu, per una part, una taxa de creixement anual de l'oferta de llocs de treball al voltant del 5% per a la mà d'obra genèrica, i, per altra, una taxa de creixement que s'acosta a l'1% per al personal qualificat.

1.3.- L'educació d'adults, una estratègia obligada

La recerca de noves estratègies sembla inevitable si es tenen en compte tres constatacions objectives.

- el 88% de la força del treball que serà activa l'any 2.000, està ja present en el mercat de treball;

- el flux anual de joves dins el mercat de treball no representa més que el 2% de la població activa;

- l'"stock" de coneixements, necessaris per a la major part dels professionals, es renova cada any en un percentatge calculat entre el 10 i el 15%.

El dèficit educatiu del ciutadà comunitari és principalment un dèficit d'educació en l'edat adulta. El futur de l'economia depèn, especialment, de les condicions educatives dels treballadors d'avui.

2.- LES ESTRATÈGIES ACTIVADES I ELS PROCESSOS EN MARXA

El fet que en l'Europa dels 12 es vagi més ràpid -sense descartar retrocessos- és notori. Això significa que són els Estats, regions i comarques on tals problemes es situen en termes encara més dramàtics i on, la manca d'una capacitat d'activació d'estratègies de resposta, pot deixar-los en un futur desavantatge respecte a la seva posició en el context europeu i internacional. No hi ha dubte que les estratègies posades en marxa per al desenvolupament de l'educació dels adults produeixen una nova distribució internacional del saber que, per damunt de la febla realitat d'Europa, augmentarà les distàncies respecte al Tercer Món...

2.1.- L'espai comú educatiu a Europa

L'afirmació i l'estructuració d'una dimensió transnacional de l'educació, directament relacionada amb els processos formatius individuals i locals, és una de les conseqüències més evidents i rellevants de les noves estratègies.

Si en el passat aquest camp de treball era realitzat per treballadors educatius,

preferentment en termes de recíproca comprensió, de cooperació, d'intercanvi, etc., recentment s'ha convertit en una àrea d'intervenció específica i prioritària que cerca efectes ràpidament constatables en el present.

Per detectar-lo ja no fa falta referir-se al mercat, a la lliure circulació de la mà d'obra, a les migracions, al poder de la telecomunicació, etc.

L'espai comú europeu s'ha anat estructurant progressivament per l'impuls dels processos educatius informals induïts per aquests factors, més que per moviments i educadors que han treballat en aquest sentit. Per això, avui ha adquirit una dimensió autònoma pròpia. Es detecta en les competències i procediments d'intervenció, en la multiplicitat de centres de decisió per als recursos utilitzats, els agents actius, el públic implicat, els educadors compromesos i les infraestructures disponibles.

Tot això s'ha anat construint al mateix temps que

s'ha produït el creixement del paper de la Comissió de la CEE i al marge de tot tipus d'influència del món de l'educació. Les dades quantitatives no són impressionants, però encara comporten dimensions mai trobades a altres institucions internacionals amb competències en el camp de l'educació d'adults.

Confirmant l'escassa atenció prestada al món de la investigació, els estudis no abunden i a més les dades són aproximatives. A partir dels resultats d'un estudi realitzat sobre el programa d'acció de la CEE es descobreix l'existència de, al menys, 21 programes que podrien ser definits com a "d'interès cronològic" amb un

pressupost total que supera els dos milions d'ECUS (300 milions de pessetes). Es podrien ajuntar doncs els projectes subvencionats del Fons Estructural Comunitari i considerar els efectes de la decisió comunitària que preveu l'ocupació del 80% del Fons Social Europeu per a accions en el sector de la "formació de tota la vida professional dels treballadors d'avui i de demà".

Això no obstant, els limitats mitjans de què es disposa i principalment malgrat la persistència del considerat principi de subsidiarietat -en base al qual s'han d'excloure intervencions no previstes per les polítiques nacionals- ens hem de situar

durant orientacions polítiques inspirades, podríem dir, en un doble descobriment:

- en primer lloc, del món educatiu existent fora de l'escola, de la formació professional clàssica i del món del treball i la seva utilitat per a l'objectiu del desenvolupament productiu;

- en segon lloc, la necessitat de basar l'estratègia formativa els seus sistemes i mètodes de forma que es superi la separació entre educació, formació i cultura.

Per no caure en l'engany, com dèiem, és lícit témer que tals renovacions estiguin inspirades per la voluntat de sotmetre la

utilització del conjunt dels recursos educatius i culturals a una més estricta coherència, essencialment en funció de la competitivitat industrial. Si fóra així, ens hauríem de preparar per afrontar el risc d'assistir de nou a una reafirmació d'orientacions dirigides al contingut del dret a l'estudi amb els tot just aconseguits estàndards per fer front a les necessitats de la producció.

Adults. La Vileta

ara davant un procés de construcció d'un sistema comunitari d'educació d'adults autònom.

És en aquest àmbit on han madurat aproximacions no noves per a l'educació de les persones adultes, però sí innovadores per a l'estratègia institucional.

Fins a finals dels 80 les estratègies formatives es reduïen a la promoció de polítiques de formació professional, concebudes de forma sectorial, com a mesures d'emergència dirigides a pal·liar les llacunes de la formació inicial, tal vegada provocades per la "continua revolució tecnològica".

En els darrers anys s'han anat estruc-

2.2.- Els canvis a nivell nacional

En tots els estats europeus el ferment entorn a l'educació d'adults és intens. Aquests últims anys s'han caracteritzat per la renovació de la legislació i de les mesures a favor de l'educació d'adults. Des de Dinamarca a Portugal les lleis han reformat el sistema. Del Regne Unit a Irlanda, "White paper" o "Green Paper" estan preparant el canvi. En les regions esmentades, si no se n'hi afegeixen d'altres. Són precisament els països amb una tradició més consolidada en el camp de l'educació d'adults -Europa central i septentrional- que han registrat un creixement més fort de la demanda social

d'educació d'adults. Ens referim a realitats com les de Dinamarca, Àustria, Suècia, Finlàndia, etc., en què l'activitat de l'educació d'adults ja arriba anualment a prop del 30% de la població. Això no obstant, en els Països Baixos, el capítol específic de despeses relatives a l'educació de base d'adults, té disponibles prop de 10.000 milions de pessetes a l'any (per a l'educació secundària d'adults la despesa arriba als 12.500 milions), el sistema ha de posar cada any en llista d'espera prop de 10.000 demandes d'inscripció, sobre un total de participants que supera el 15% de la població.

També per respondre a la creixent demanda educativa, es van configurant dues orientacions bàsiques:

- la introducció de mesures que assegurin el dret individual a l'estudi. En aquest sentit és significativa l'experiència que té en marxa la Ford U.K. en la qual cada treballador té assignada una

borsa d'estudi anual de prop de 75.000 pessetes, per gastar en activitats educatives o culturals, a elecció de l'interessat;

- l'enriquiment i l'expansió de les infraestructures que permetin l'exercici del dret a l'estudi en l'edat adulta (des de la creació de nous serveis d'orientació i consulta a l'increment de formes d'estudi a distància, a l'accés de les infraestructures culturals tradicionals, etc.)

2.3.- La resposta del moviment associatiu

Del context tot just esbossat, la novetat substancial està constituïda per la possibilitat que les exigències formatives, determinades per la competitivitat econòmica i la demanda formativa de la gent es

troben sobre terrenys més avançats que els actuals. Per tant, els aparells científics, formatius i culturals estenen -tant a la quantitat com al nombre de ciutadans- l'oferta de possibilitat d'estudi, per a joves i per a adults.

L'expansió ja s'ha vist afectada per la lògica del lliure mercat. Un important nombre d'empreses privades sense ànim de lucre -sorgides primerament a Europa i avui també presents a l'Est- cerquen convertir en profit propi l'afirmació de la nova demanda formativa. Però, a aquest nivell, la demanda és interpretada essencialment en termes de formació contínua o de

alguns estats de l'Europa de l'Est. A França es formen centenars d'associacions cada dia, a Portugal tenen un fort desenvolupament de dimensió local, a Dinamarca -un país de poc més de cinc milions d'habitants, les intervencions d'educació d'adults es basen en el treball amb 13.000 associacions, a Alemanya la Federació Nacional d'Universitats Populars compta amb més de 4.000 grans centres coordinats.

La segona consideració es refereix a la principal valència que la realitat associativa assumeix a qualsevol part.

a) en el pla econòmic, l'associacionisme és reconegut a qualsevol lloc com un

recurs capaç de garantir intervencions que, d'altra manera, l'Estat no estaria en condicions d'assegurar;

b) en el pla funcional l'associacionisme es caracteritza per la seva capacitat d'afavorir l'emergència de noves necessitats educatives i d'anticipar-se a la intervenció pública en l'organització de respostes. Si tenim

en consideració les principals funcions i els camps de treball de les associacions i els comparem amb les dades relatives a períodes anteriors, el que emergeix és l'àmplia articulació i la constant renovació de les intervencions en connexió amb els problemes de la gent;

c) en el pla educatiu, l'associacionisme es caracteritza pel seu tarannà solidari, desenvolupa una intrínseca valència alliberadora per quant, en lloc de sotmetre la gent a una dependència d'un servei també qualificat, forma subjectes col·lectius, conté "per se" un nou model d'organització de la societat. Ens referim a l'aspecte principal, per a nosaltres, de la vida associativa en la qual s'afavoreix la manifesta-

Adults. Son Ferriol

reciclatge professional.

Això ha provocat, a més, una forta dinàmica en el moviment associatiu. Les dades recollides per una investigació promoguda a 1992 per l'Oficina Europea d'Educació d'Adults a compte de la Task Force Human Resources, Education, Training youth, ofereixen una palpable verificació.

La primera dada és que el desenvolupament de l'associacionisme o, en qualsevol cas, de les organitzacions no governamentals compromeses en activitats d'educació d'adults, sigui de tipus formal o no formal, és una tendència present en tots els països de l'Europa comunitària i que comença a manifestar-se també en

ció de conflictes i contradiccions que estan a la base del canvi i del desenvolupament intel·lectual de la població.

L'associacionisme, doncs, constitueix un recurs estratègic. El seu paper és fonamental per assegurar la superació del dèficit educatiu. Però la seva importància es connecta, sobretot, amb el fet que únicament el seu desenvolupament pot reduir el risc de respostes parcials i limitades dominades per la lògica de la competitivitat econòmica. És a través de l'associacionisme, doncs, que es poden controlar i neutralitzar les valències educatives de la competitivitat, capaç de produir riquesa a preu de conflicte.

3.- CONCLUSIONS

La nova dimensió transnacional dels processos educatius ha de ser considerada, doncs, com un terreny específic de treball per al control i la gestió dels processos de transformació que interessin tant a la dimensió local com a la nacional del treball educatiu.

La invitació amb la qual volem concloure està dirigida a reforçar el compromís organitzat del moviment associatiu sobre el terreny. La invitació no és tant cap a un genèric o retòric mirar cap a Europa, cap a la formació de l'Europa dels ciutadans. El nostre camp de treball com a moviment associatiu és molt més específic i urgent. Això es refereix per exemple a:

- les polítiques educatives de la CEE, en les que es tracta d'obrir l'accés a programes d'interès andragògic (programes per a la dona, per a l'educació a distància o per a la gestió de projectes locals de desenvolupament, etc.) als organismes i agents compromesos en l'educació d'adults. No sembla doncs, excloure la possibilitat d'obtenir mesures financeres específiques destinades a afavorir l'acció a nivell transnacional dels organismes d'educació d'adults;

- la formació de treballadors educatius capaços d'actuar en aquesta dimensió i amb aquesta finalitat; es tracta sobretot d'augmentar la informació sobre la

possibilitat ja existent en el si del mateix món de l'educació d'adults, a més d'incrementar-la i qualificar-la cap a nous objectius;

- la innovació de les associacions, dels mètodes i dels instruments del treball educatiu, afavorint així el desenvolupament d'experiències concretes recollides com en xarxes entre les diverses realitats nacionals;

- la investigació en la qual és més urgent de posar en condicions als subjectes interessats en treballar en la dimensió transnacional de l'educació d'adults, capacitant-los amb instruments cognoscitius de base. □

(*) *President Oficina Europea d'Educació d'Adults, (OEEA).*

2es JORNADES

La Dona
i el seu Present

Recinte Firal • Polígon del Llevant
C/. Ciutat de Querétaro, s/n.

del 4 al 8 de març

PALMA DE MALLORCA

GOVERN BALEAR
Comissió Interdepartamental de la Dona